

*Л.В. Димитренко,
Херсонський державний університет,
м. Херсон*

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ОБРАЗНОГО ВИРАЖЕННЯ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ

У статті йдеться про проблему словесного поетичного образу (СПО) як лінгвокогнітивного феномену та лінгвокогнітивні механізми його формування.

This article touches upon the problem of a verbal poetic image as a linguistic and cognitive phenomenon, linguistic and cognitive means of its formation.

Метою статті є характеристика функціонування словесного поетичного образу (СПО) як лінгвокогнітивної структури на матеріалі англomовної поезії. Тлумачення природи СПО з точки зору когнітивної лінгвістики мають багато спільного. Але слід зазначити, що наявні й розбіжності, які обумовлені тим, який аспект СПО є домінуючим у дослідженні, якими теоретичними положеннями послуговується дослідник. Безумовно, усі трактування базуються на спільних теоретичних засадах, які є основними в когнітивній науці. Це стосується значення СПО як когнітивної структури, що бере витоки з положення про матеріальність поняттєвої системи особистості. Мається на увазі, що особистість осмислює навколишнє середовище за допомогою фізичного, інтелектуального та культурного досвіду [1]. Особистісний досвід є широким поняттям, яке включає перцептивні, моторні, емоційні відчуття та ментальні операції. Тому в когнітивному аспекті мовленнєва одиниця є упредметненим знанням про світ за допомогою упредметнення знання в поетичному текст. СПО є упредметненою структурою знання про фрагмент навколишньої дійсності, репрезентованого за допомогою різних засобів представлення знань. Спільним для всіх досліджень в межах когнітивної лінгвістики є те, що вони ставлять за мету, а саме: виявлення тих когнітивних механізмів, на яких ґрунтується організація СПО в поетичному мовленні. Але при цьому різними є об'єкти дослідження: художні та поетичні тексти або дискурс [2, с. 26]. Це обумовлюється вибором когнітивного апарату дослідження. Концептуальна система особистості формується різними видами знань, що обумовлено каналами отримання інформації та процесом її усвідомлення: через когнітивне несвідоме чи свідоме. Саме тому в концептуальній систе-

мі розрізняють такі рівні ментальних репрезентацій: довербальний, який характеризується формуванням базових концептів, і вербальний, який є структурований різними концептами, упорядкованими у схематичні моделі образів [1, с. 12].

Таким чином, когнітивна поетика орієнтується на виявлення механізмів формування і функціонування СПО в поетичних текстах у їх співвідношенні з поняттєвою системою та мисленнєвою діяльністю особистості. Апаратом наукового дослідження є концептуальні схеми метафор, метонімії, оксиморона тощо. Дослідження СПО з точки зору когнітивної лінгвістики орієнтовано не лише на розуміння питання щодо його формування та функціонування, а й на пояснення того, як здійснюється розуміння словесно втіленого в поезії буття за допомогою образної картини. Кожний СПО є вписаний у семантичний простір конкретного тексту та у семантичний простір усієї поезії, яку можна розглядати як частину семіотичного простору світової культури. Образний простір поетичного твору є результатом взаємодії різних СПО. Для визначення особливостей формування та функціонування СПО у поетичному тексті пропонується робоча гіпотеза, відповідно до якої СПО виникає в процесі набуття життєвого досвіду автором поетичного тексту і стає одним із художніх засобів відображення дійсності. Одне узагальнене образне вираження предметів, явищ і подій навколишньої дійсності втілюється в СПО за допомогою різних лінгвокогнітивних засобів (образи любові, життя, смерті тощо). Такі лінгвокогнітивні засоби є операціями мовного і концептуального характеру.

Аналіз концептів, які набувають образного втілення в американській поезії, дозволив змалювати концептуальну картину американської поезії ХХ століття. Дану картину ми представили у вигляді трьох концептуальних царин: світ людини – світ духовної культури – світ фізичний, а також виявили особливості світогляду та творчі пріоритети в описі навколишнього світу, обумовлені характером мислення і сприйняття. Очевидно, що центр концептуальної картини світу американської поезії представляє людина як фізично, соціально та інтелектуально активний індивід, що живе сьогоднішнім у необмеженому просторі та перетворює стихії і об’єкти природи. Периферію становить духовна царина людини, її фізичні стани та характеристики, а так само час як філософська категорія та обмежений простір. Світ людини, як активної, необмеженої рамками буття істоти, представлений переважною кількістю випадків образного втілення в американській поезії ХХ століття: 80% СПО. Світ духовний і фізичний відноситься до периферії. Це обумовлено широким поширенням у США прагматизму як філософського напрямку, що тлумачить реальність як досвід, під яким розуміється все сприйняте та відчуте людиною. Досвід не надається людині від народження та споконвічно, а здобувається нею у процесі пізнання, рішення життєвих завдань – пристосування

організму до середовища. Підклас “Інтелектуальна царина” широко репрезентований групою концептів, що відносяться до царини раціонального. Більшість залучених до цієї царини понять співвідносяться з людиною, її фізичними станами й діями. Вольові стани людини та її власне свідомість представлені невеликою кількістю випадків образного вираження. СПО, що характеризують людину, несуть у собі особливий, оригінальний опис фізичної й духовної царини. Діяльність, що має творчий початок, ототожнюється із психологічною сутністю індивіда, при цьому її характер обумовлюється соціальним станом. Людське буття в американській поезії представлено як артефакт, що ще раз підкреслює пріоритет людини як творця своєї долі. Сама людина мислиться як контейнер, або ототожнюється з об’єктами природи, які служать індикаторами її якостей. Простір людського буття в американській поезії не є обмеженим. Людська істота не ставиться в які-небудь рамки. Образні асоціації викликані, як правило, не будівлями та спорудами, у яких живе індивід, а великими містами, районами місцевості, штатом, країною тощо. У поетичній уяві місцевість, на якій відбувається перебіг людського життя, набуває космічного характеру. Час кваліфікується скоріше як міра й інтенсивність протікання буття, ніж його об’єктивний плін, ототожнюючись при цьому з водою. В американській поезії наявні індивідуальні трактування релігійних канонів, поряд із загальноприйнятими постулатами. У переважній більшості випадків навколишня дійсність і її об’єкти мисляться в американській поезії як контейнери (наприклад, час, людина, простір буття тощо). При цьому спостерігається тенденція до “олюднення” предметів дійсності, що ще раз підкреслює роль людини як посередника в осмисленні навколишньої природи. Характеристику концептуальної картини світу доповнює аналіз сутностей, за допомогою яких здійснюється образне втілення. Їхній набір представлений живими та неживими фізичними об’єктами дійсності. Перша група містить у собі людину (*man*), живі істоти (*snake, cat, bird, bee, etc.*), міфічні істоти (*ghost*). Друга група: контейнери (*ball, balloon, prison, etc.*), рідкі та тверді речовини (*lotion, broth, steel, etc.*), об’єкти природи (*flower, tree*), явища природи (*mist, wind, fire*), артефакти (*print, hammer, plow, etc.*). У підкласі “Емотивна сфера” найбільш повно представлена група концептів, що характеризують любов. Специфіка репрезентації цього почуття полягає в тому, що воно супроводжується емоціями як позитивного, так і негативного характеру, відповідно до індивідуального досвіду та конкретної ситуації. Так, ми спостерігаємо асоціації з почуттям радості, замилювання: *She spoke of love until losing her breath* [Calbert, 1995, p. 32]. У ряді прикладів любов описується як почуття, здатне погубити або принести страждання: *So in the dark we hide the heart that bleeds...* [Cullen, A, p. 1029], *...the black man who Bit my pretty red heart in two* [Plath, A, p. 1173], *My heart*

flying into the arms of the one that will kill it [Kelly, 1995, p. 112]. У силу авторської уяви поетичний опис любові може мати парадоксальний характер і викликати несподівані асоціації: *love's shakey equilibrium* [Oliensis, 35, p. 149]; *Some drown in love as in dark water* [Francis, WW, p. 500], що часто обумовлюється псевдопрагматичним трактуванням: *Love is not all: it is not meat nor drink (...) I might be driven to sell your love for peace, Or trade the memory of this night for food* [Millay, A, p. 967]. Проте, любов залишається почуттям, що охоплює всю гаму людських переживань: *Four elements and five senses and a man – a spirit in love* [Thomas, A, p. 1097]. Незважаючи на всі розчарування й невдачі, людина знову й знову відроджується до любові й через неї: *Each time we fall out of love we say it wasn't really love at all as if, landing, a plane would say no, not actual sky* [Goldberg, 1995, p. 84]. Здійснене дослідження розкриває перспективи вивчення поетичного образу в когнітивному аспекті (порівняльний аналіз образів авторів, що належать до одного мовного соціуму, і авторів-носіїв різних мов) і в лінгвістичному аспекті (аналіз образів сучасної американської поезії в плані семантики, лексичного втілення структурних елементів, їхньої морфологічної належності, синонімії тощо).

Література

1. Белехова Л.І. Образний простір текстового світу сучасної американської поезії / Учбовий посібник з інтерпретації художнього тексту. – Херсон: Видавництво “Айлант”, 1997. – 184 с.
2. Берг М. Литературократия: Проблемы присвоения и перераспределения власти в литературе. – М.: Кафедра славистики университета Хельсинки, Новое литературное обозрение, 2000. – 352с.
3. 35 – Under 35. The new generation of American poets/ Edited by Nicholas Christopher. – N. Y., L.: – 240 p.
4. A – The Riverside Anthology of Literature. University Of Missouri, 1990. – P. 583-2138.
5. HP – The Complete Poems of Carl Sandburg. Revised and Expanded Edition. – Harcourt Brace Jovanovich, Publishers: S. D., N. Y., L. – 797 p.
6. MV – Modern Verse. [Edited by Oscar Williams]. Washington Square Press. Inc. – N. Y.: 1958. – 639 p.
7. NA – The Norton Anthology of Modern Poetry. Second Edition. – N. Y., L.: 1988. – P. 558-2150.
8. WW – Western Wind. An Introduction to Poetry. – N. Y.: McGraw-Hill. Inc., 1992. – 633p.